

Eläimistä saatavien sivutuotteiden valvonta 2021

Ruokavirasto 6500/00.01.02.00.01/2021

RUOKAVIRASTO

Livsmedelsverket • Finnish Food Authority

Ruokaviraston raportti
Hyväksymispäivä 3.8.2022

Hyväksyjä Terhi Laaksonen

Esittelijä Sirpa Kiviruusu

Lisätietoja Milla Luukko

Sisällysluettelo

1	ARVIO VALVONNAN VAIKUTTAVUUDEN TOTEUTUMISESTA.....	4
2	VALVONTASUUNNITELMAN TOTEUTUMINEN	4
3	TOIMINNAN JA TUOTTEIDEN SÄÄNNÖSTENMUKAISUUS	18
3.1	Todetut puutteet ja niiden yleisyys	18
3.2	Puutteiden analyysi.....	18
4	AUDITOINNIT JA MUU SAATU PALAUTE	22
5	ENNALTAEHKÄISEVÄT JA KORJAAVAT TOIMENPITEET	22
5.1	Toimijoiden säädösten tuntemuksen varmistaminen	22
5.2	Toimijoille annetut seuraamukset ja puutteiden korjaamistoimenpiteiden varmistaminen	22
5.3	Valvontajärjestelmään liittyvät korjaavat toimenpiteet	23
6	TOIMINNAN RESURSSIT	23
7	MUUTOKSET SEURAAVIEN VUOSIEN TOIMINTAAN	24

1 ARVIO VALVONNAN VAIKUTTAVUUDEN TOTEUTUMISESTA

Sivutuotevalvonnan vaikuttavuutta koskevana strategisena tavoitteena on varmistaa, ettei sivutuotteista aiheudu eläintautien leviämisen vaaraa, eikä muutakaan vaaraa ympäristölle, ihmisille tai eläimille. Ruokavirasto on ottanut tämän tavoitteen huomioon sekä sivutuotevalvonnan suunnittelussa että valvonnan ohjaamisessa. IHN-kalatautiepidemian ja lintuinfluenssatapausten johdosta hävitettiin suuria määriä eläintautien vuoksi lopetettuja tai kuolleita eläimiä turvallisesti niin, etteivät eläintaudit päässeet leviämään. Yhdeltä rehusekoittamolta epäiltiin levinneen *Salmonella Enteritidis* usealle kettutilalle, mutta epäilyä ei pystytty todentamaan. Sivutuotevalvontaan, kuten kaikkeen muuhunkin toimintaan, vaikutti Covid-19 pandemian aiheuttamat rajoitukset ja muutokset normaalissa toiminnassa. Vuosisuunnitelman mukaisen sivutuotevalvonnan määrällisiä tavoitteita ei saavutettu kaikilta osin vuonna 2021.

Sivutuotevalvontaa tekevät Ruokavirasto ja kunnaneläinlääkärit. Sivutuotealan laitosten valvontasuunnitelman laatiminen valvontakohteista keskitetysti Ruokavirastossa on selkeyttänyt kunnaneläinlääkäreiden valvontavelvoitetta laitoksissa. Lisäksi kunnaneläinlääkärit tekevät tilakohtaista sivutuotevalvontaa. Valvontatietojen kokoamisessa on hyödynnetty paljon Pikanttia ja sitä tullaan jatkossa myös hyödyntämään enenevässä määrin. Pikantin avulla pyritään pienentämään sähköisen valvontajärjestelmän puuttumisen aiheuttamaa haittaa.

Ruokaviraston sivutuotevalvonta on toteutunut pääosin valvontasuunnitelman mukaisesti. Tarkastuskertomuksiin kirjattujen puutteiden korjaamista valvottiin ja valvontasuunnitelman ulkopuoliset uusien toimijoiden hyväksyntähakemusten käsittelyt aloitettiin viivytyksettä.

Valtakunnallisesti järjestetyn raatokeräilyn strategisena vaikuttavuustavoitteena on, että tiloilla kuolleet naudat, siat, siipikarja ja pienet märehitijät toimitetaan keräilyalueella aina asianmukaisesti käsiteltäväksi ja otetaan tarvittavat TSE-näytteet märehitijöiltä. Raatokeräily toimi pääsääntöisesti hyvin.

Kunnaneläinlääkäreiden sivutuotevalvonnassa on aiempina vuosina ollut havaittavissa, että tiloille tehdyissä tarkastuksissa esiintyi enemmän ja vakavampia puutteita kuin valvontasuunnitelman mukaisissa sivutuotelaitosten tai toimijoiden tarkastuksissa. Vuoden 2020 valvonnan painopistealueeksi valittiin näin ollen tilakohtainen sivutuotevalvonta, joka sisälsi eläintiloilla ja vesiviljelylaitoksissa tapahtuvan sivutuotevalvonnan sekä tilarehustamoiden valvonnan. Koska kunnaneläinlääkäreiden sivutuotevalvontatavoitteisiin ei vuonna 2020 päästy, niin tekemättä jääneet valvonnat siirtyivät vuodelle 2021. Covid-19 pandemian aiheuttamat rajoitukset vaikuttivat kuitenkin edelleen etenkin tilarehustamoiden tarkastuksiin, eikä valvonnalle asetettuja tavoitteita saavutettu kaikilta osin vuonna 2021. Tilarehustamovalvontojen määrä on kuitenkin kasvanut tätä edeltävistä vuosista.

Sivutuotevalvonnan resurssien tehokkaamman hyödyntämisen ja vaikuttavamman kohdentamisen hidasteena on tietojärjestelmien puute. Valvontatulosten koonti yksittäisistä tarkastuskertomuksista ja tulosten raportointi on aikaa vievää, eikä monipuolisten analyysien tekemiseen ole käytännössä riittäviä työkaluja.

2 VALVONTASUUNNITELMAN TOTEUTUMINEN

Sivutuotealan toimijoiden hyväksyminen ja valvonta (laitosvalvonta)

Sivutuotteita käsittelevillä, varastoivilla ja hävittäville laitoksilla on oltava toimivaltaisen viranomaisen hyväksyntä tai rekisteröinti. Laitoksen rekisteröinnin tai hyväksymi-

sen suorittaa laitostyyppistä riippuen joko Ruokavirasto tai kunnaneläinlääkäri. Taulukossa 1 on esitetty toimivien sivutuotealan laitosten määrät ja muutokset.

Taulukko 1. Hyväksytyjen ja rekisteröityjen sivutuotealan laitosten lukumäärä (kpl) vuoden lopussa (*tilanne 19.4.2022 mennessä Ruokavirastoon toimitettujen tietojen perusteella*).

Laitostyyppi	Viranomainen	Uusia 2021	Lopettaneita 2021	Laitoksia yhteensä
Väliasteen laitokset	KEL	1	0	35
Varastointilaitokset	KEL (tekn.)	1	0	4
	Ruokavirasto (rehu)	0	0	8**
	Ruokavirasto (lannoite)	1	0	11
Polttolaitokset	KEL	5	5	211
Käsittelylaitokset	Ruokavirasto	0	1	17
Öljykemian laitokset	Ruokavirasto	1	0	1
Biokaasulaitokset	Ruokavirasto	1	0	25***
Kompostointilaitokset	Ruokavirasto	0	0	66
Lemmikkieläinten ruokia valmistavat laitokset	Ruokavirasto	0	1	31
Tekniset laitokset	KEL	2	0	37
	Ruokavirasto	0	0	6
Rehusekoittamot	Ruokavirasto	0	0	12
Tilarehustamot	KEL	0	4	60
Keräyskeskukset	KEL	0	0	5
	Ruokavirasto	0	0	14
Muut rekisteröidyt toimijat	Ruokavirasto	11	0	107
Yhteensä		23	11	650

***) Luku sisältää myös sellaiset sivutuotevarastot, jotka on hyväksytty tai rekisteröity rehuhygieniasetuksen nojalla, mutta jotka ovat silti myös sivutuotevarastojen listalla. Kahdella listan toimijoista ei ollut toimintaa vuonna 2021.

***) Laitosluetteloon tehtiin korjaus yhden laitoksen osalta. Se siirrettiin biokaasulaitoslistalta kompostointilaitoslistalle.

Viranomaisen on säännöllisin väliajoin suoritettava tarkastuksia ja valvontaa hyväksymissään ja rekisteröimissään laitoksissa. Ruokavirasto ja kunnaneläinlääkärit valvovat hyväksymiään ja rekisteröimiään laitoksia. Lisäksi kunnaneläinlääkärit valvovat Ruokaviraston rekisteröimiä ja hyväksymiä laitoksia, jotka eivät sijaitse teurastamoiden yhteydessä. Valvonta tapahtuu Ruokaviraston laatiman vuosittaisen valvontasuunnitelman mukaisesti, jossa Ruokavirasto määrittelee riskinarviointinsa perustuen kunkin laitostyyppin tarkastettavat laitokset. Kunnaneläinlääkärit on ohjeistettu toimitamaan tarkastuksista laatimansa tarkastuskertomukset välittömästi aluehallintovirastoon sekä Ruokavirastoon. Näin valvontasuunnitelman toteutumista voidaan seurata pitkin valvontavuotta. Tarkastuseläinlääkärit valvovat teurastamojen yhteydessä olevia sivutuoteasetuksen mukaisia laitoksia osana muuta laitosten valvontaa. Sivutuotteista tehdyt havainnot otetaan huomioon laitosten Oiva-arvioinneissa.

Elintarvikehuoneistot ovat sivutuoteasetuksen mukaisia sivutuotteiden valmistusketjun lähtöpisteitä, mutta eivät sivutuoteasetuksen tarkoittamia, sivutuoteasetuksen mukaisia laitoksia. Elintarvikehuoneistoissa sivutuoteasetuksen noudattamisen valvonnasta vastaa elintarvikevalvonnasta vastaava viranomais.

Sivutuotetarkastusten teemaa, painopistettä, laajuutta ja kohdistamista voidaan vaihdella vuosittain sivutuotevalvontasuunnitelmassa. Vuonna 2021 painopisteenä oli tilakohtainen sivutuotevalvonta. Sivutuotevalvontaa toteutettiin kalankasvatuksessa siten, ettei erillisiä sivutuotetarkastuksia tehty, mutta sivutuotteet huomioitiin muiden tarkastuksien yhteydessä. Vesiviljelylaitoksen tarkastuskertomuslomakkeeseen on laadittu erillinen osio sivutuotteita varten.

Sivutuotelaitoksissa tarkastukset painottuivat tilarehustamoiden valvontaan. Lisäksi kunnaneläinlääkäreiden tarkastuskohteena oli yksi turkisrehusekoittamo, yksi turkis-sektorin luokan 2 käsittelylaitos ja yksi lemmikkieläinten ruokia valmistava laitos. Suunnitelman mukaisia tarkastuksia ei kohdistettu polttolaitoksiin, teknisiin laitoksiin, väliasteenlaitoksiin, varastointilaitoksiin eikä Ruokaviraston hyväksymiin tai rekisteröimisiin laitoksiin tai toimijoihin (edellä mainittuja poikkeuksia lukuun ottamatta).

AVI:t raportoivat alueensa sivutuotetarkastusten toteuman VASU-raportoinnin yhteydessä täytettävään taulukkoon. Taulukko on uusittu. Kunnaneläinlääkäreiden laitoshyväksyntien, rekisteröintien ja tarkastuskertomusten tekoon eikä myöskään valvontatulosten koontiin eikä raportointiin ole olemassa sähköistä järjestelmää. Niin kunnissa, AVE:issa kuin Ruokavirastossa valvontatulokset kootaan manuaalisesti tarkastuskertomuksista ja AVI:en VASU-raportoinneista.

Taulukossa 2 on esitetty laitostyyppikohtaisesti ja valvontaviranomaisittain eriteltynä Ruokaviraston valvontasuunnitelmassa edellytetyjen ja toteutuneiden tarkastusten määrät vuosina 2019–2021.

Taulukko 2. Sivutuotelaitosten tarkastukset 2019–2021 (tilanne 24.4.2022 mennessä Ruokavirastoon toimitettujen tietojen perusteella).

Kunnaneläinlääkärin laitos- valvonta	Suunnitellut (kpl)			Toteutuneet (kpl)			Toteutuma %		
	2019	2020	2021	2019	2020	2021	2019	2020	2021
Polttolaitos ¹⁾	25	0	0	15	8	6 ³⁾	60	0	0
Tekninen laitos ¹⁾	6	0	0	4	0	0	67	0	0
Tekn.varastointilaitos ¹⁾	-	0	0	-	0	0	-	0	0
Tilarehustamot ¹⁾	-	63	60	-	4	8	-	6	13
Muut sivutuotetoimijat ¹⁾	-	0	0	-	0	0	-	0	0
Lemmikkiel. ruokia valm. laitos	0	0	1	0	0	0	-	-	0
Keräyskeskus (ei teur. yht.) ¹⁾	3	0	0	0	0	0	0	0	0
Käsittelylaitos	1	1	1	1	0	1	100	0	100
Turkisrehusekoittamo	1	1	1	1	0	1	100	0	100
Väliasteen laitos ¹⁾	4	0	0	3	0	1 ³⁾	75	0	0
Yhteensä:	40	65	63	27	12	17	68	18	27
Ruokaviraston laitosvalvonta	Suunnitellut (kpl)			Toteutuneet (kpl)			Toteutuma %		
	2019	2020	2021	2019	2020	2021	2019	2020	2021
Käsittelylaitos	7	11	7	6	12	7	86	109	100
Lemmikkiel. ruokia valm. laitos	12	8	9	11	9	7	91	113	78
Turkisrehusekoittamo	9	0	5	9	0	5	100	-	100
Rehujen varastointilaitos	1	1	1	0	1	1	0	100	100
Välittäjä	0	0	0	0	0	0	-	-	-
Lannoitevalmistealan laitokset	24	20	20	32	22 ²⁾	20	130	110	100
Yhteensä	53	40	42	58	44	40	102	110	95

¹⁾ AVI:n ja kunnaneläinlääkäreiden hyväksymien ja rekisteröimien sivutuotelaitosten tarkastukset

²⁾ Ruokaviraston lannoitevalmisteita valmistavien laitosten tarkastuksista oli laitoshyväksyntätarkastuksia 5.

³⁾ Yksi polttolaitoksen tarkastus epäilyyn perustuva, loput kunnaneläinlääkäreiden tekemiä laitosten hyväksyntätarkastuksia.

Ruokaviraston suorittama laitoshyväksyntä ja valvonta

Ruokavirasto hyväksyi tai rekisteröi 14 uutta sivutuotealan laitosta. Hyväksytyistä laitoksista oli kaksi lannoitealan laitosta, joista toinen oli biokaasulaitos ja toinen varasto. Yksi öljykemian laitos rekisteröitiin. Lisäksi kuljetusliikkeitä rekisteröitiin 5, sivutuot-

teita tai niistä johdettuja tuotteita tutkimustarkoituksiin käyttäviä tutkimuslaitoksia rekisteröitiin 4, välittäjiä 1 ja muita toimijoita 1. Kolmansista maista tutkimusnäytteitä tai diagnostisia näytteitä tuotaessa on mahdollista hakea sivutuoteasetuksen mukaista rekisteröintiä tuontiluvan hakemisen yhteydessä.

Hyväksytyjä ja rekisteröityjä laitoksia tarkastetaan vuosittaisen valvontasuunnitelman mukaisesti. Vuosisuunnitelman lisäksi tarkastetaan uudet hyväksytyt toimijat. Tarvittaessa tarkastuksia voidaan kohdentaa myös uusiin rekisteröityihin toimijoihin. Ruokaviraston suunnitellut sivutuotealan laitosten tarkastukset toteutuivat kutakuinkin suunnitellusti. Yhdellä lemmikkiruokalaitoksella ei ollut valvontavuonna toimintaa, joten sitä ei tarkastettu ja toinen tarkastamatta jäänyt siirrettiin seuraavan vuoden valvontasuunnitelmaan. Uusia rehua valmistavia sivutuotelaitoksia ei hyväksytty valvontavuoden aikana. Lannoitevalmisteita valmistavista laitoksista tarkastettiin valvontasuunnitelman ulkopuolelta kuusi laitosta, joissa kaikissa tarkastuskäynti liittyi laitoksen hyväksyntään. Ruokaviraston valvonnassa olevat keräyskeskukset sijaitsevat teurastamojen yhteydessä ja niitä valvoo tarkastuseläinlääkäri. Valvontaa tehdään ja siitä pidetään kirjaa Oiva-ohjeistuksen mukaisesti osana muuta sivutuotevalvontaa.

Eläinperäisten sivutuotteiden kuljetusliikkeiden tarkastuksia ei ollut suunniteltu tehtäväksi lainkaan. Kuljetuskaluston tarkastuksia on aiempina vuosina tehty rehunäytteenoton yhteydessä, mutta rehkuljetuskalustotarkastukset painottuivat kasviperäisiin rehuihin, joten sivutuotteita kuljettavaa kalustoa ei erikseen tarkastettu. Näin ollen esimerkiksi raatokuljetukset jäivät kokonaan tarkastusten ulkopuolelle lukuun ottamatta laitostarkastusten yhteydessä suoritettuja kuljetuskaluston tarkastuksia (näitä ei raportoida erikseen vaan ne raportoidaan laitostarkastusten osana).

Ruokaviraston valtuuttamat tarkastajat ottivat sivutuotteita rehukäyttöön käsitteleviltä toimijoilta valmistuksen valvontana yhteensä 61 näytettä 36 eri toimijalta.

Aluehallintovirastojen ja kunnaneläinlääkäreiden suorittama laitosten hyväksyntä ja valvonta

Vuoden 2021 lopussa AVI:en ja kunnaneläinlääkäreiden hyväksymiä ja rekisteröimiä sivutuotealan laitoksia oli yhteensä 350. Vuoden aikana Ruokavirastolle ilmoitettiin yhdeksän uutta sivutuotelaitosta ja -toimijaa. Eniten hyväksyttiin polttolaitoksia, viisi kpl, joista neljä oli eläintuhkaamoja. Lisäksi hyväksyttiin yksi väliasteen laitos, sekä rekisteröitiin yksi tekninen laitos, yksi tekninen varastointilaitos ja yksi eläintarha. Toimintansa oli lopettanut yhdeksän laitosta: viisi polttolaitosta ja neljä tilarehustamoja.

Vuonna 2021 korona aiheutti edellisvuoden tapaan ongelmia valvontasuunnitelman toteuttamisessa. Suurimman ongelman Covid-19 aiheutti turkistilojen tilarehustamoiden valvonnoille, koska turkiseläimistä erityisesti minkki ja supikoira ovat alttiita tartunnalle. Alueellisten Covid-19 rajoitusten takia turkistiloilla vältettiin ylimääräistä henkilöliikennettä. Valvontasuunnitelman mukaisia tarkastuksia jätettiin Ruokaviraston ohjeistuksen mukaisesti pääosin tekemättä. Valvontasuunnitelman mukaan kunnaneläinlääkäreiden tuli tarkastaa ne tilarehustamot, jotka jäivät vuoden 2020 suunnitelluista kohteista tarkastamatta. Näitä oli yhteensä 60 tilarehustamoja, joista tarkastettiin kahdeksan. Suunnitelluista tarkastuksista toteutui 13 %, mikä oli hiukan enemmän kuin vuonna 2020 (6 %). Vaikka tilarehustamoiden valvontaa ei edelleenkään vuonna 2021 pystytty suorittamaan, ei painopistettä jatkettu enää vuodelle 2022. Suunnitelman ulkopuolisia tarkastuksia tehtiin yhteen tilakohtaiseen rinnakkaispolttolaitokseen ja yhteen eläintuhkaamoon.

Kunnaneläinlääkärit valvovat Ruokaviraston ohella myös joitakin sellaisia laitoksia, jotka Ruokavirasto hyväksyy tai rekisteröi. Tällaisia laitoksia ovat käsittelylaitokset,

lemmikkieläinten ruokia valmistavat laitokset ja turkisrehusekoittamot sekä ns. muut sivutuotetoimijat, kuten välittäjät, kuljetusliikkeet ja sivutuotteita tutkimustarkoituksiin käyttävät toimijat. Kunnaneläinlääkärit tarkastivat vuoden 2021 valvontasuunnitelman mukaisesti yhden käsittelylaitoksen ja yhden turkisrehusekoittamon. Yhden valvontasuunnitelman mukaisesti tarkastettavan lemmikkieläinruokien valmistavan laitoksen tarkastus jäi suorittamatta.

Ruokavirasto ja kunnaneläinlääkärit valvovat kansainvälisestä liikenteestä peräisin olevan ruokajätteen (kv-ruokajätteen) keräily pisteitä. Kyseisiä toimijoita ovat ruokajätehuollosta satamissa, lentokentillä ja junavarikoilla vastaavat tahot. Näitä toimijoita ei tarkastettu. Kv-ruokajäte hävitettiin jätteenä ja jätteiden hävityksen valvonta tapahtuu ympäristöhallinnon valvonnan kautta.

Elintarvikealan toimijoiden sivutuotevalvonta, Oiva

Ruokaviraston tarkastuseläinlääkärit tekevät sivutuotevalvontaa teurastamoissa ja niiden yhteydessä olevissa laitoksissa. Lapin aluehallintovirasto vastaa sivutuotevalvonnasta poroteurastamoissa ja niiden yhteydessä olevissa laitoksissa. Kuntien elintarvikevalvontaviranomaiset tekevät sivutuotevalvontaa muissa hyväksytyissä ja rekisteröidyissä elintarvikehuoneistoissa. Sivutuotevalvonta suoritetaan osana muuta riskiperusteista elintarvikevalvontaa, jonka perusteella toimijat saavat Oiva-arvion.

Hyväksytyjen elintarvikehuoneistojen, ml. teurastamoiden, sivutuotevalvonnassa arvioidaan TSE-toimintojen hyväksymiseen liittyviä asioita (Oiva-rivi 1.3), TSE-riskiaineiden käsittelyä (8.1), sivutuotteiden käsittelyn ja varastoinnin hygieniää (5.7), sivutuotteiden tuotantoa ja jäljitettävyyttä (5.8) sekä sivutuotteiden lähettämistä, kaupallisia asiakirjoja ja kuljetusolosuhteita (15.5). Rekisteröidyissä elintarvikehuoneistoissa arvioidaan ainoastaan sivutuotteiden erillään pitoa (3.7) ja sivutuotteiden jäljitettävyyttä (3.8). Oiva-arviointiasteikossa A=Oivallinen, B=Hyvä, C=Korjattavaa ja D=Huono. Taulukkoon 3 on koottu sivutuotevalvonnassa annetut Oiva-arviot ja niiden johdosta tehdyt toimenpiteet. Taulukon tiedot kattavat kaikki elintarvikehuoneistot.

Taulukossa 3 hyväksytyjen elintarvikehuoneistojen tiedoissa on mukana sekä Ruokaviraston tarkastuseläinlääkärien tekemä sivutuotevalvonta teurastamoissa ja niiden yhteydessä olevissa liha-alan laitoksissa ja sivutuoteasetuksen mukaisissa laitoksissa, että kunnan elintarvikevalvontaviranomaisten tekemä sivutuotevalvonta muissa hyväksytyissä ja rekisteröidyissä elintarvikehuoneistoissa.

Taulukko 3. Sivutuotevalvonnassa annetut Oiva-arviot ja niiden johdosta tehdyt toimenpiteet.

Tarkastettu Oiva-rivi / asiakokonaisuus	Tarkastettujen toimipaikkojen lkm	Tarkastusten lkm	A	B	C	D	Ohjaus ja neuvonta, lkm	Kehotukset, lkm	Pakko-toimet, lkm
Hyväksytyt elintarvikehuoneistot									
TSE-toimintojen hyväksyminen	9	9	100 %, 9 kpl	0	0	0	0	0	0
TSE-riskiaineiden käsittely	18	28	82 % 23 kpl	14 % 4 kpl	4 % 1 kpl	0	3	2	0
Sivutuotteiden käsittelyn ja varastoinnin hygieniä	174	213	78 % 166 kpl	16 % 34 kpl	5 % 11 kpl	1 % 2 kpl	34	10	1

Sivutuotteiden tuotanto ja jäljitettävyys	122	136	76% 103 kpl	17% 23 kpl	7% 9 kpl	1% 1 kpl	26	9	1
Sivutuotteiden lähettäminen, kaupalliset asiakirjat ja kuljetusolosuhteet	85	88	84% 74 kpl	11% 10 kpl	5% 4 kpl	0	14	3	0
Rekisteröidyt elintarvikehuoneistot									
Sivutuotteiden erillään pito	246	263	90% 237 kpl	6% 15 kpl	3% 9 kpl	1% 2 kpl	17	10	0
Sivutuotteiden jäljitettävyys	110	119	78% 93 kpl	13% 16 kpl	6% 7 kpl	3% 3 kpl	19	6	1

Hyväksytyissä elintarvikehuoneistoissa arvosanaan C johtaneet puutteet liittyivät sivutuotteiden keräämiseen, erillään pitoon elintarvikkeista, varastointiin, sivutuotteiden säilytyksessä käytettävien astioiden merkintöihin, sivutuotteiden kirjanpitoon ja kaupallisiin asiakirjoihin sekä sivutuotteiden hävittämiseen.

Hyväksytyissä elintarvikehuoneistoissa arvosanaan D johtaneissa tapauksissa epäkohdat liittyivät sivutuotevaraston hygieniaan, sivutuotteiden säilyttämiseen säädösten vastaisesti ja sivutuoteastioiden merkintöihin.

Rekisteröidyissä elintarvikehuoneistoissa arvosanaan C johtaneet puutteet liittyivät sivutuotteiden keräysastioiden merkintöihin ja hygieniaan sekä siihen, ettei vanhentuneita elintarvikkeita ollut poistettu varastoista ja merkitty sivutuotteeksi.

Rekisteröidyissä elintarvikehuoneistoissa D-arvosanat johtuivat sivutuotteiden merkintöjen puutteista ja siitä, ettei sivutuotteita ollut pidetty erillään elintarvikkeista.

Sivutuotteiden hävittämisen valvonta ja valvonnan toteutuminen tiloilla

Kunnaneläinlääkärit tekivät raatojen hävittämättä jättämiseen tai asiattomaan säilytyksen liittyviä tarkastuksia muiden sektoreiden tilatarkastusten yhteydessä. Yksittäistapauksissa valvontakäyntejä tehtiin oman epäilyn, ulkopuolisen tahon tekemän valituksen tai Ruokavirasto pyynnön vuoksi. Viimeksi mainituissa tapauksissa eläinrekisteriin ilmoitettujen poisto- tai hävitystietojen perusteella Ruokavirastolla oli syytä epäillä väärinkäytöksiä. Tarkastukset kohdistuivat pääasiassa nauta- ja lammastiloille.

Pohjois-Suomen aluehallintoviraston alueella jatkettiin vuonna 2020 aloitettua nautojen hyvinvoinnin valvontaprojektia, johon liittyvien tarkastusten yhteydessä tehtiin tiloille myös sivutuotetarkastus omaa erillistä lomaketta käyttäen. Projektiin valittiin valvonnan kannalta vähemmän tunnettuja tai hiljaisia nautatiloja, joille ei viime aikoina ole tehty viranomaisen toimesta valvontakäyntejä. Kyseisen tilan eläintenpidon tilanteesta ei joko ollut tuoretta tietoa tai tilalla oli aikaisemmin ollut eläinsuojelullisia ongelmia. Sivutuoteprojektin tarkoitus oli selvittää, oliko valituilla nautatiloilla raatojen säilytys, keräily ja hävitys toteutettu sivutuotelainsäädännön mukaisesti. Vuonna 2021 näitä sivutuotetarkastuksia tehtiin 49 kpl. Tarkastukset tiloille tekivät pääasiassa valvontaeläinlääkärit, mutta satunnaisesti tarkastuksia tekivät muutkin kunnaneläinlääkärit. Valvontakäyntien perusteella ryhdyttiin tarvittaviin toimenpiteisiin. Projekti jatkuu edelleen vuonna 2022, jonka jälkeen kaikki tulokset kootaan ja analysoidaan.

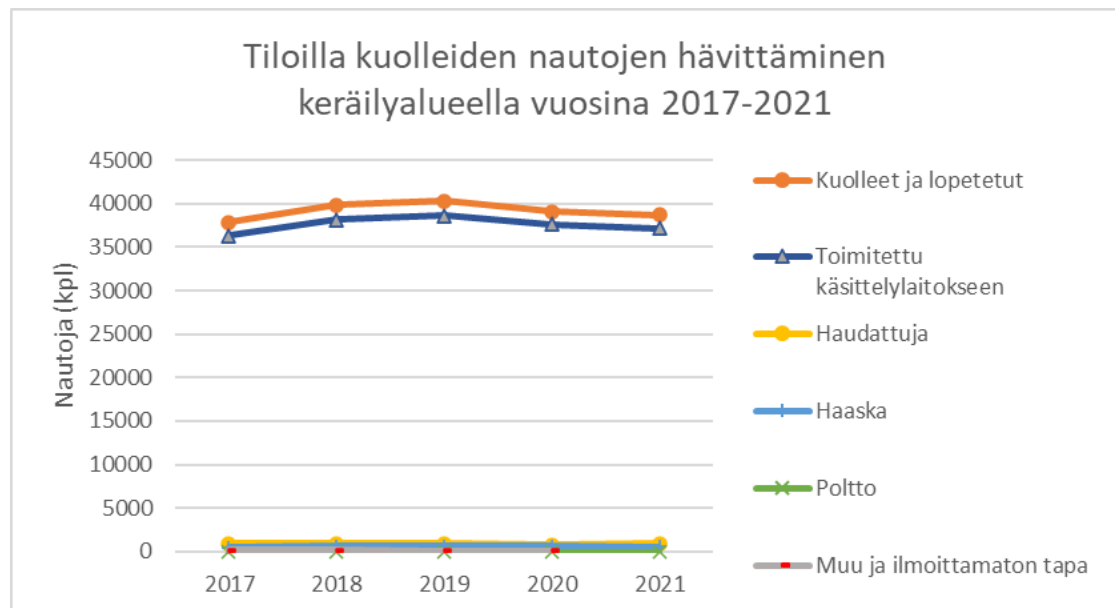
Lähes kaikki turkistarhat, jotka kasvattavat kettuja ja/tai supeja, käyttävät Suomelle annettua lajinsisäisen käytön poikkeusta. Lajinsisäistä ruokintaa voi harjoittaa ainoas-

taan eläintenpitäjä- ja pitopaikkarekisteriin (EPR) rekisteröidyillä turkistarhoilla. Rekisterissä tulee olla merkintä lajinsisäisestä käytöstä. Tämä merkintä puuttui osalta toimijoista vielä vuoden 2021 alkupuolelta. Osalla toimijoista merkinnän puuttuminen johtui järjestelmään liittyneestä virheestä, mikä oli syntynyt siinä vaiheessa, kun tietoja oli siirretty vanhasta järjestelmästä uuteen. Tämän osalta rekisterissä olevat merkinnät saatiin korjattua vuoden 2021 alussa. Osalla toimijoista sen sijaan merkinnän puuttuminen on voinut johtua osittain eläintenpitäjä- ja pitopaikkarekisterin pitkään jatkuneen käyttökaton aiheuttamasta sähköisen asiointin puuttumisesta, jolloin merkinnän lisääminen turkistarhan rekisteritietoihin vaati jälleen käyntiä maaseutuslaitteiden luona. Eläintenpitäjä- ja pitopaikkarekisterin sähköisen asiointin sovellus saatiin uudelleen käyttöön vuoden 2021 aikana, mikä mahdollisti jälleen turkistarhojen sähköisen asiointin.

Kuolleet naudat ja niiden hävittäminen

Koko maassa tiloilla kuoli tai lopetettiin nautarekisterin mukaan yhteensä 42 082 nautaa (vuonna 2020 42 722 kpl). Näistä 38 688 kuoli keräilyalueella (92 %).

Kuten edellisenäkin vuonna keräilyalueella tiloilla kuolleista nautoista 96 % (37 136 kpl) päätyi tuottajien ilmoitusten mukaan käsittelylaitokseen ja noin 2 % (902 kpl) haudattiin. Muilla tavoin hävitettyjen osuus oli noin 2 % (haaskakäyttö, poltto, muu ilmoittamaton tapa). Haaskalle vietiin 561 nautaa. Keräilyalueen tiloilla kuolleiden nautojen hävitystavat on esitetty kuvassa 1.

Kuva 1. Tiloilla kuolleiden ja lopetettujen nautojen määrä ja hävitystavat vuosina 2017–2021 nautarekisterin mukaan.

Syrjäisellä alueella kuolleista nautoista (3 394 kpl) haudattiin 97 % (3 290 kpl) ja keräilyyn päätyi vajaa 2 % (89 kpl). Haaskakäyttöön meni 5 nautaa.

Raatokeräilyn piirissä olevien nautatilojen määrä oli laskenut edelleen ollen nyt 6018 kpl (vuonna 2020 6371 kpl, 2019 6941 kpl, 2018 7 321 kpl, 2017 7 790 kpl).

Nautarekisterin tuottajailmoitusten perusteella nautan raatojen hävittäminen keräilyalueella hautaamalla on viimeisen viiden vuoden ajan pysynyt kahdessa prosentissa. Määrä on laskenut vuoden 2009 8 %:sta 2 %:iin. Taulukossa 4 on tiloilla kuolleiden ja lopetettujen nautojen määrä ja hävitystavat vuosina 2017–2021 koko maassa.

Taulukko 4. Tiloilla kuolleiden ja lopetettujen nautojen määrä ja hävitystavat vuosina 2017–2021 nautarekisterin mukaan.

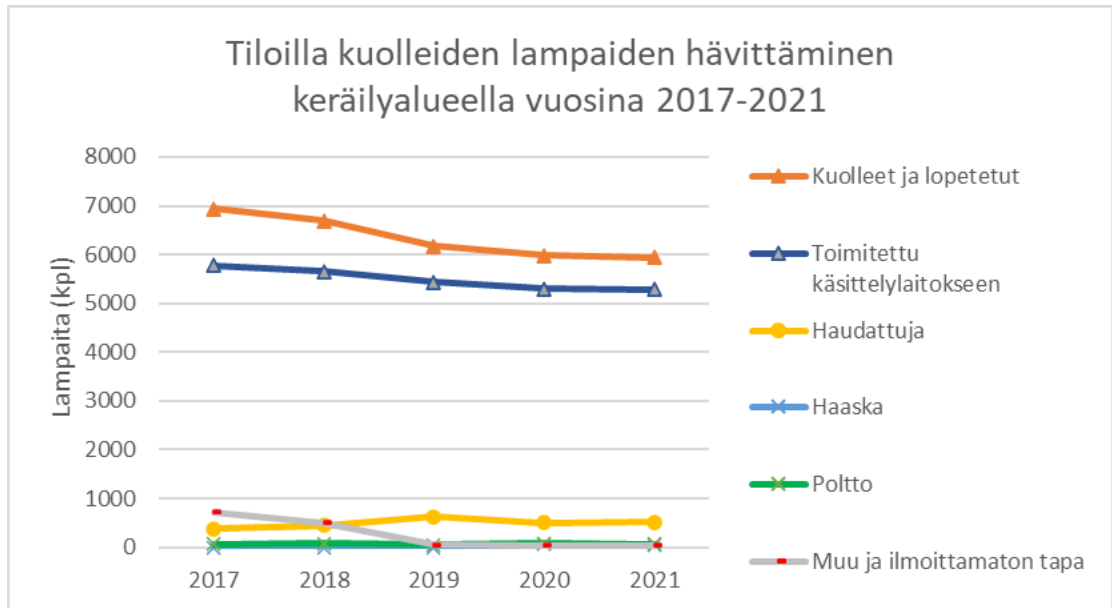
Vuosi	2017	2018	2019	2020	2021
Kuolleet ja lopetetut, koko maa	41511	43314	43733	42 722	42 082
Keräilyalue					
Kuolleet ja lopetetut	37 874	39 819	40 273	39 062	38 688
Toimitettu käsittelylaitokseen, kpl	36 360	38 148	38 613	37 607	37 136
Toimitettu käsittelylaitokseen, %	96 %	96 %	96 %	96 %	96 %
Haudattu, kpl	910	945	938	745	902
Haudattu, %	2,4 %	2,4 %	2,3 %	1,9 %	2,3 %
Haaska, kpl	443	575	611	619	561
Haaska, %	1,2 %	1,4 %	1,5 %	1,6 %	1,5 %
Poltto, kpl	5	2	3	0	3
Poltto, %	0,0 %	0,0 %	0,0 %	0,0 %	0,0 %
Muu ja ilmoittamaton tapa, kpl	156	149	108	91	136
Muu ja ilmoittamaton tapa, %	0,4 %	0,4 %	0,3 %	0,2 %	0,4 %
Syrjäinen alue					
Kuolleet ja lopetetut	3637	3496	3460	3660	3 394
Toimitettu käsittelylaitokseen, kpl	229	111	74	88	89
Toimitettu käsittelylaitokseen, %	6 %	3 %	2 %	2 %	2 %
Haudattu, kpl	3395	3376	3373	3555	3 290
Haudattu, %	93 %	97 %	97 %	97 %	97 %
Haaska, kpl	3	5	12	12	5
Haaska, %	0,1 %	0,1 %	0,3 %	0,3 %	0,1 %
Poltto, kpl	0	1	0	0	0
Poltto, %	0,0 %	0,0 %	0,0 %	0,0 %	0,0 %
Muu ja ilmoittamaton tapa, kpl	10	3	1	5	0
Muu ja ilmoittamaton tapa, %	0,3 %	0,1 %	0,0 %	0,1 %	0,0 %

Kuolleet lampaat ja vuohet, sekä niiden hävittäminen

Lammas- ja vuohitilojen määrä, joilta raatoja haettiin, oli yhteensä 900, mikä on hie-
man suurempi kuin edellisenä vuonna (vuonna 2020 802 kpl, 2019 850 kpl, 2018 856
kpl, 2017 767 kpl). Tilojen määrä on selvästi noussut aiemmista vuosista.

Lammas- ja vuohirekisterin mukaan tiloilla kuolleita ja lopetettuja lampaita oli koko
maassa 8 550 kpl. Keräilyalueella kuolleiden ja lopetettujen määrä oli 5 947 kpl ja
syrjäisellä alueella 2 603 kpl.

Keräilyalueella 89 % raadoista toimitettiin raatokeräilyn kautta käsittelylaitokseen,
hautaamalla hävitettiin vajaa 9 % ja polttamalla 1 % edellisvuoden tapaan. Muilla yk-
silöimättömillä tavoilla raadoista hävitettiin alle 1 %. Keräilyalueella kuolleiden lam-
paiden hävittäminen käsittelylaitoksen kautta oli edellisen vuoden tasolla. Alle 12 kk
ikäisten kuolleiden lampaiden haaskakäyttöön meni 56 lammasta. Keräilyalueen tiloil-
la kuolleiden lampaiden hävitystavat on esitetty kuvassa 2.

Kuva 2. Tiloilla kuolleiden ja lopetettujen lampaiden määrä ja hävitystavat vuosina 2017–2021 lammis- ja vuohirekisterin mukaan.

Syrjäisellä alueella käsittelylaitokseen toimitettiin 1,7 % raadoista. Hautaamalla hävitettiin 96 %, polttamalla 1,6 % ja muulla tavoin alle 1 %. Alle 12 kk ikäisten kuolleiden lampaiden haaskakäyttöön meni 8 lammasta.

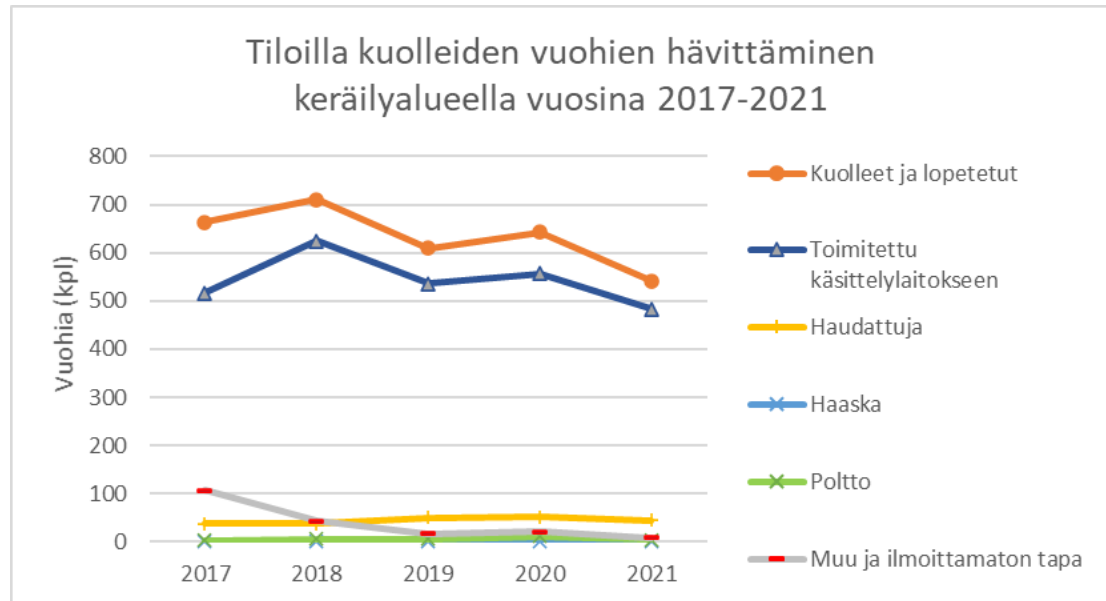
Taulukossa 5 on tiloilla kuolleiden ja lopetettujen lampaiden määrä ja hävitystavat vuosina 2017–2021 koko maassa.

Taulukko 5. Tiloilla kuolleiden ja lopetettujen lampaiden määrä ja hävitystavat vuosina 2017–2021 lammisrekisterin mukaan.

Vuosi	2017	2018	2019	2020	2021
Kuolleet ja lopetetut, koko maa	9 448	9 131	7 299	8 305	8 550
Keräilyalue					
Kuolleet ja lopetetut	6945	6689	6172	5976	5 947
Toimitettu käsittelylaitokseen, kpl	5775	5652	5432	5293	5280
Toimitettu käsittelylaitokseen, %	83 %	85 %	88 %	89 %	89 %
Haudattu, kpl	385	446	633	508	512
Haudattu, %	6 %	7 %	10 %	9 %	9 %
Haaska, kpl	1	0	0	60	56
Haaska, %	0,0 %	0,0 %	0,0 %	1,0 %	0,9 %
Poltto, kpl	66	84	57	73	63
Poltto, %	1,0 %	1,3 %	0,9 %	1,2 %	1,1 %
Muu ja ilmoittamaton tapa, kpl	718	507	50	42	35
Muu ja ilmoittamaton tapa, %	10 %	8 %	0,8 %	0,7 %	0,6 %
Syrjäinen alue					
Kuolleet ja lopetetut	2503	2442	1859	2333	2 603
Toimitettu käsittelylaitokseen, kpl	13	35	6	30	43
Toimitettu käsittelylaitokseen, %	0,5 %	1,0 %	1,0 %	1,0 %	1,7 %
Haudattu, kpl	2104	2240	1782	2188	2495
Haudattu, %	84 %	91 %	96 %	94 %	96 %
Haaska, kpl	-	-	-	3	8
Haaska, %	-	-	-	0,1 %	0,3 %
Poltto, kpl	98	61	58	85	42
Poltto, %	4 %	2 %	3 %	4 %	1,6 %
Muu ja ilmoittamaton tapa, kpl	288	106	13	27	15
Muu ja ilmoittamaton tapa, %	12 %	4 %	0,7 %	1,2 %	0,6 %

Lammas- ja vuohirekisterin mukaan tiloilla kuolleita ja lopetettuja vuhia oli koko maassa 557 kpl. Keräilyalueella kuolleiden ja lopetettujen määrä oli 541 kpl ja syrjäisellä alueella 16 kpl.

Keräilyalueella 89 % raadoista toimitettiin käsittelylaitokseen. Hautaamalla raadoista hävitettiin 8 % ja polttamalla 1 %. Muilla yksilöimättömillä tavoilla raadoista hävitettiin 1 %. Alle 12 kk ikäisten kuolleiden vuhien haaskakäyttöön meni 1 vuohi. Keräilyalueen tiloilla kuolleiden vuhien hävitystavat on esitetty kuvassa 3.

Kuva 3. Tiloilla kuolleiden ja lopetettujen vuhien määrä ja hävitystavat vuosina 2017–2021 lammas- ja vuohirekisterin mukaan.

Syrjäisellä alueella raadoista hävitettiin hautaamalla lähes 88 % ja polttamalla 13 %. Taulukossa 6 on tiloilla kuolleiden ja lopetettujen vuhien määrä ja hävitystavat vuosina 2017–2021 koko maassa.

Taulukko 6. Tiloilla kuolleiden ja lopetettujen vuhien määrä ja hävitystavat vuosina 2017–2021 vuohirekisterin mukaan.

Vuosi	2017	2018	2019	2020	2021
Kuolleet ja lopetetut, koko maa	674	716	624	663	557
Keräilyalue					
Kuolleet ja lopetetut	664	711	609	642	541
Toimitettu käsittelylaitokseen, kpl	516	624	536	557	483
Toimitettu käsittelylaitokseen, %	78 %	88 %	88 %	87 %	89 %
Haudattu, kpl	38	38	50	52	45
Haudattu, %	6 %	5 %	8 %	8 %	8 %
Haaska, kpl	0	0	0	1	1
Haaska, %	0 %	0 %	0 %	0,2 %	0,2 %
Poltto, kpl	3	6	6	11	4
Poltto, %	0,5 %	0,8 %	1,0 %	1,7 %	0,7 %
Muu ja ilmoittamaton tapa, kpl	107	43	17	21	8
Muu ja ilmoittamaton tapa, %	16 %	6 %	3 %	3 %	1,5 %
Syrjäinen alue					
Kuolleet ja lopetetut	10	5	15	21	16
Toimitettu käsittelylaitokseen, kpl	1	0	1	0	0
Toimitettu käsittelylaitokseen, %	10 %	0 %	7 %	0 %	0 %

Haudattuja, kpl	8	4	14	18	14
Haudattuja, %	80 %	80 %	93 %	86 %	88 %
Haaska, kpl	0	0	0	0	0
Haaska, %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %
Poltto, kpl	0	1	0	3	2
Poltto, %	0 %	20 %	0 %	14 %	13 %
Muu ja ilmoittamaton tapa, kpl	1	0	0	0	0
Muu ja ilmoittamaton tapa, %	10 %	0 %	0 %	0 %	0 %

Kuolleet siat, siipikarja ja niiden hävittäminen

Sikojen ja siipikarjan raatoja tuli keräilyä kautta Honkajoki Oy:lle yhteensä saman verran kuin edellisenä vuonna eli **6,7 milj.kg.** (2020 6,3 milj.kg, 2019 5,9 milj.kg). Tiloja, joilta raatoja noudettiin, oli **1232 kpl** (vuonna 2020 1276 kpl, 2019 1297 kpl).

Turkiseläimet ja niiden hävittäminen

Turkiseläimistä minkin ruhoja tuli käsiteltäväksi Honkajoki Oy:lle laitokselta saadun tiedon mukaan **20,48 tn** (2020 9,52 tn, 2019 30,84 tn, 2018 62,5 tn, 2017 47,0 tn) ja ketun ruhoja **196,69 tn** (2020 140,9 tn, 2019 148,5 tn, 2018 324,4 tn, 2017 258,0 tn).

Kalankasvatuksen sivutuotteet ja niiden hävittäminen

Kalankasvatuksen aikana muodostuneiden sivutuotteiden hävityksen valvonta kirjattiin mukaan eläintautivalvonnan lomakkeelle. Valvontoja on tehty ja niistä saatuja tarkastuskertomuksia on kerätty Ruokavirastoon, mutta tuloksia ei ole ehditty koota tämän raportin valmistumiseen mennessä.

Kotiteurastus

Keräilyalueella kotiteurastuksesta jäljelle jäävät sivutuotteet, joita ei käytetä elintarvikkeena tai omien lemmikkien ruoaksi, tulee hävittää toimittamalla ne Honkajoki Oy:n käsittelylaitokseen joko raatokeräilyn mukana tai erillisellä noutotilauksella. Valvonta tehdään muun tilalla tapahtuvan valvonnan yhteydessä.

Tilojen omaan käyttöön teurastettiin eläinrekisterien tietojen mukaan koko maassa **4903** nautaa (2020 5332 kpl, 2019 5542 kpl, 2018 5871 kpl, 2017 6424 kpl) ja **7425** lammasta (2020 8334 kpl, 2019 8474 kpl, 2018 8246 kpl, 2017 9098 kpl) ja **264** vuotta. Näistä keräilyalueella teurastettiin 4562 nautaa, 5591 lammasta ja **247** vuotta. Syrjäisellä alueella teurastettiin 341 nautaa, 1834 lammasta ja 17 vuotta.

Ruokavirasto seuraa yleisellä tasolla kotiteurastettujen eläinten määriä eläinrekisterien kautta. Honkajoki Oy:ltä saatujen tietojen mukaan 780 kotiteurastetun nautan ja 665 lampaan ja vuoden kotiteurastuksen sivutuotteet toimitettiin keräilyalueelta käsittelylaitokseen. Näin ollen noin 83 % nautojen ja noin 88 % lampaiden ja vuosien teurassivutuotteista ei päädy käsittelylaitokseen.

Raatojen hävitys eläintautiepidemioiden yhteydessä

Vuosi 2021 oli poikkeuksellinen vuosi eläintautien esiintymisen osalta. Vuoden aikana Suomessa todettiin kaksi eläintautiepidemiaa, joissa lopetettuja eläimiä toimitettiin käsittelylaitokseen: korkeapatogeenisen lintuinfluenssan tartunta fasaanitarhalla, sekä IHN-tartunta useammassa kalanviljelylaitoksessa Ahvenanmaalla. Lisäksi luon-

nonvaraisissa linnuissa todettiin useita korkeapatogeenisen lintuinfluenssan tapauksia eri puolilla Suomea, ja riistatarhalta luontoon laskettuja, lintuinfluenssaan kuolleita fasaaneja toimitettiin myös käsittelylaitokseen tuhansia.

Talvella 2021 fasaanitarhalla todetun lintuinfluenssatartunnan seurauksena kuolleiden ja lopetettujen lintujen raatoja hävitettiin Honkajoki Oy:n käsittelylaitoksessa yhteensä 8340 kg.

Ahvenanmaalla alkukesästä todetun IHN-epidemian taudintorjuntatoimenpiteiden yhteydessä hävitettiin lopulta yhteensä 764 225 kg lopetettuja ja itsestään kuolleita kaloja, sekä teuraskalojen perkauksesta peräisin olevaa perkuujaetta. Suurin osa sivutuotteista hävitettiin Honkajoki Oy:n käsittelylaitoksessa (535 225 kg). Lisäksi pienempiä sivutuotemääriä hävitettiin Ahvenanmaalla sijaitsevan kompostointilaitoksen kautta (74 000 kg) sekä turkiseläinten rehuja valmistavan rehusekoittamon kautta (155 000 kg).

Syys-lokakuussa todettiin neljän fasaanitarhan luontoon lasketuissa linnuissa lintuinfluenssatartunta. Yhdessäkään pitopaikassa ei tartunnan toteamisen aikaan ollut lintuja tarhoissa, vaan kaikki linnut olivat vapaana lähiympäristössä. Luontoon vapaaksi lasketut tarhatut linnut luetaan luonnonvaraisiksi linnuiksi, minkä vuoksi lintuja ei lopetettu taudintorjuntatoimenpiteenä. Jokaisessa tartuntapitopaikassa itsestään tautiin kuolleita lintuja kerättiin maastosta ja yhtä pitopaikkaa lukuun ottamatta toimitettiin hävitettäväksi Honkajoki Oy:n käsittelylaitokseen. Lintuja hävitettiin Honkajoen kautta yhteensä 21 385 kg. Yhden tartuntapitopaikan raadot hävitettiin hautaamalla ne paikan päällä.

Käsittelemättömien sivutuotteiden käyttö luonnonvaraisten eläinten ruokintaan

Toimijan on ilmoitauduttava sivutuotelain 517/2015 mukaisesti haaskaruokintapaikkarekisteriin aloittaessaan käsittelemättömien sivutuotteiden käytön sivutuoteasetuksen (EY) N:o 1069/2009 18 artiklan mukaiseen eläinten ruokintaan. Eläintenpitäjä- ja pitopaikkarekisterin (EPR) sähköisen asioinnin sovellus saatiin uudelleen käyttöön vuoden 2021 aikana, mikä mahdollisti jälleen haaskapaikan rekisteröinnin sähköisesti. Rekisteröinti-ilmoitus on mahdollista toimittaa myös kunnaneläinlääkärille, joka vie tiedot haaskapaikkarekisteriin. Lisäksi toimijan on kuukausittain ilmoitettava kunnaneläinlääkärille haaskaruokintapaikalle toimitettujen sivutuotteiden määrä.

Haaskapaikkarekisteristä 20.4.2022 ajetun tiedon mukaan Suomessa oli 702 haaskaruokintapaikkaa (2020 655 kpl). Haaskatoimintaa oli edellisten vuosien tapaan eniten Pohjois-Suomen (215 kpl) ja Länsi- ja Sisä-Suomen (199 kpl) alueilla. Pohjois-Suomen alueella haaskapaikkoja oli eniten Kuhmossa, jossa oli 53 haaskapaikkaa ja Länsi- ja Sisä-Suomen kunnista Kuhavalla, jossa oli 20 haaskapaikkaa. Eniten haaskapaikkoja perustetaan pienpetojen metsästyistä varten. Karhujen luontokuvausta ja katselua varten perustetut haaskapaikat keskittyvät lähinnä Pohjois- ja Itä-Suomen aluehallintovirastojen alueille, jonne myös ammattimainen ja laajamittainen luontokuvaus- ja katselutoiminta oli keskittynyt.

Yleisimmin haaskaruokinnassa käytettävä aines oli maataloilta haetut sianraadot. Tällä itsestään kuolleita ja lopetettuja, alle vuoden ikäisiä nautoja vietiin nautarekisterin tietojen perusteella haaskaksi yhteensä 566 kpl. Alle vuoden ikäisten lampaiden raatoja hyödynnettiin haaskalla lammas-vuohirekisterin tietojen mukaan 64 kpl. Märehtijöitä ei juurikaan käytetty haaskatarkoituksessa syrjäisellä alueella. Lisäksi haaskakäytössä hyödynnettiin yhteensä 6 hevosta ja 170 kg hevosen teuras- ja leikkuusivutuotetta. Sivutuotteiden käyttötietoja ei ole toimitettu Ruokavirastoon kaikista valvontayksiköistä.

Valvontasuunnitelman mukaan kunnaneläinlääkäreiden tekemät tarkastukset tuli kohdentaa ensisijaisesti paikkoihin, joiden toiminnassa on havaittu tai epäilty olevan puutteita. Muussa tapauksessa tarkastukset kohdennettiin paikkoihin, joissa houkuttimena käytettiin maataloilta peräisin olevia raatoja. Tarkastuksia oli mahdollista tehdä myös paperitarkastuksina, joissa haaskatoimijan kirjanpitoa ja käyttöilmoitustietoja verrattiin tilan tekemiin poistoilmoituksiin.

AVI:en VASU-raportoinnin mukaan vuoden aikana tehtiin 18 haaskapaikkatarkastusta, joista suunnitelman mukaisia oli 5. Puutteita havaittiin viidessä kohteessa, joista yhteen kohdistui hallinnollinen pakkokeino. Paperitarkastusten määrästä ei ole saatu tietoa.

BSE-näytteenotto luokan 1 käsittelylaitoksessa, valvonta ja sen toteutuminen

Luokan 1 käsittelylaitoksen BSE-näytteenottoa valvovan kunnaneläinlääkärin on huolehdittava, että kaikista laitokseen toimitetuista yli 48 kk ikäisistä itsestään kuolleista tai lopetetuista nautaeläimistä ja yli 18 kk ikäisistä lampaista ja vuohista lähetetään näyte Ruokavirastoon tutkittavaksi. Kunnaneläinlääkäri vastaa näytteenoton säännöstenmukaisuudesta ja luotettavuudesta. Fyysisen näytteenoton suorittavat kunnaneläinlääkärin kouluttamat käsittelylaitoksen työntekijät. Kunnaneläinlääkäri raportoi kuukausittain Ruokavirastoon suorittamistaan valvontakäynneistä, otetuista näytemääristä sekä tapauksista, joissa näytettä ei jostain syystä saatu. Eläinlääkäri teki näytteenottoon liittyviä valvontakäyntejä keskimäärin neljä kertaa kuukaudessa ja yhteensä vuoden aikana 47 kertaa.

Käsittelylaitokseen tuli laitosta valvovan eläinlääkärin kuukausiraporttien mukaan 11 987 kpl yli 48 kk ikäistä nautaa (vuonna 2020 12 607 kpl, 2019 12 464 kpl, 2018 10 824 kpl). Näyte saatiin otettua noin 77 %:sta raadosta (2020 84 %, 2019 85 %, 2018 85 %). Yli 18 kk ikäisten lampaiden ja vuohien raatoja tuli käsittelylaitokseen yhteensä 2490 kpl (vuonna 2020 2419 kpl, 2019 2288 kpl, 2018 2672 kpl). Näyte saatiin otettua 69 %:sta (2020, 72 %, 2019 73 %).

Sivutuotteiden sisämarkkinakauppa

Luokkaan 1 ja luokkaan 2 kuuluvien sivutuotteiden sisämarkkinakauppaa varten toimijoiden täytyy hakea sivutuoteasetuksen mukaista lupaa määräjäsenvaltion toimivaltaiselta viranomaiselta (ns. artiklan 48 mukainen lupa). Vuonna 2021 Ruokavirasto myönsi lupia yhteensä yhdeksän kappaletta ja hylkäsi kolme tuontilupahakemusta. Hylätyistä hakemuksista kaksi koski käsittelemättömän luokan 2 kalasivutuotteen tuontia Tanskasta ja yksi hakemus luokan 2 porosivutuotteen tuontia Norjasta. Myönnettyjen lupien voimassaoloaika on pääsääntöisesti 3 vuotta.

Sivutuoteasetuksen mukaan Traces-järjestelmää tulee käyttää sellaisten erien siirroissa, jotka sisältävät luokkaan 1 ja luokkaan 2 kuuluvia aineksia sekä luokkaan 3 kuuluvaa käsiteltyä eläinvalkuaista (PAP). Sivutuotteet merkitään Tracesin Commercial document eli ns. DOCOM-osaan. Kyseisille sivutuote-erille tulee toimijoiden tehdä myös saapumisilmoitus Traces-järjestelmässä. Vuoden 2020 alusta alkaen erien vastaanottoilmoituksen teko Traces-järjestelmässä on ollut toimijoiden vastuulla. Osalle saapuneista eristä laitosta valvovan viranomaisen tulee tehdä sivutuotevalvontasuunnitelman mukaisesti asiakirjatarkastus, tunnistustarkastus tai fyysinen tarkastus. Toimijoiden on suositeltavaa käyttää Traces-järjestelmää myös muiden luokan 3 sivutuotteiden siirroissa.

Tracesista saatujen tietojen mukaan vuoden Traces-järjestelmään rekisteröitiin kaikkiaan 725 kaupallista asiakirjaa, joissa määräpaikka oli Suomessa ja alkuperäpaikka

toisessa EU:n jäsenvaltiossa. Taulukossa 7 on esitetty siirrot alkuperämaan mukaisesti. Suomeen saapuneista 725 sivutuote-erästä toimijat ovat vastaanottokuitanneet 460 erää (noin 63 %). Laitosta valvova viranomainen teki saapuneista sivutuote-eristä 13 erälle (noin 1,8 %) sekä asiakirja-, tunnistus- että fyysisen tarkastuksen, ja 45 erälle (n. 6,2 %) asiakirja- ja tunnistustarkastuksen.

Vastaavasti Traces-järjestelmään rekisteröitiin kaikkiaan 805 kaupallista asiakirjaa, joissa eläimistä saatavien sivutuotteiden alkuperäpaikka oli Suomessa ja määräpaikka toisessa EU:n jäsenvaltiossa. Taulukossa 8 on esitetty siirrot määränpäämaan mukaisesti. Suomesta lähetetyistä 805 sivutuote-erästä on kuitattu vastaanotetuksi 403 erää. 213 erälle tehtiin asiakirjatarkastus, 74 erälle asiakirja- ja tunnistustarkastus ja 19 erälle sekä asiakirja-, tunnistus- että fyysinen tarkastus. Kaikki fyysiset tarkastukset olivat hyväksyttäviä.

Taulukko 7. Vuonna 2021 muista EU:n jäsenvaltioista Suomeen siirretyt sivutuote-erät.

KÄYTTÖTARKOITUS	ALKUPERÄMAA	ERIEN LKM	SIVUTUOTE-LUOKKA	MÄÄRÄ / KG
ELÄINTEN REHUSSI	Alankomaat	16	3	363 060
	Espanja	12	3	276 200
	Itävalta	4	3	95 840
	Liettua	18	3	451 763
	Norja	253	2, 3	6 425 660
	Portugali	34	2	789 340
	Puola	10	3	231 267
	Ranska	30	3	595 902
	Saksa	45	3	954 015
	Slovakia	2	3	2 000
	Tanska	102	2, 3	2 855 153
	Viro	181	2, 3	4 494 510
TEKNISEEN KÄYTTÖÖN	Alankomaat	10	3	238 803
	Espanja	1	3	20 120
	Norja	1	2	30 000
	Saksa	6	3	148 155

Taulukko 8. Vuonna 2021 Suomesta muihin EU:n jäsenvaltioihin siirretyt sivutuote-erät.

KÄYTTÖTARKOITUS	Määränpäämaa	ERIEN LKM	SIVUTUOTE-LUOKKA	MÄÄRÄ / KG
ELÄINTEN REHUSSI	Alankomaat	2	3	47 508
	Espanja	1	3	240 000
	Italia	7	3	128 087,34
	Latvia	4	3	96 250
	Liettua	41	3	944 807
	Puola	6	3	141 480
	Ruotsi	112	3	4 126 279
	Saksa	23	3	543 161
	Tanska	43	3	1 386 540
	Tšekki	5	3	119 751
	Unkari	1	3	25 200
	TEKNISEEN KÄYTTÖÖN	Liettua	239	1,2,3
Puola		6	2,3	52 150
Ruotsi		137	2,3	4 359 993
Tanska		120	1,2	3 669 460
Tšekki		26	1,2	657 880
Viro		32	2	473 000

Sivutuotteiden tuonti EU:n ulkopuolisista maista

Rajatarkastusasemilla (Helsingin satama, Helsinki-Vantaan lentoasema ja Vaalimaa) tarkastettiin yhteensä 1101 sivutuote-erää, joista hylättyjä erää oli 15. Iso-Britannian eroaminen EU:sta lisäsi huomattavasti EU:n ulkopuolista tuontia ja siten myös tarkastettavien erien määrää. Valtaosa tarkastetuista sivutuote-eristä oli lemmikkieläimille tarkoitettuja rehuja, eniten rehueriä tuli Iso-Britanniasta ja Kiinasta. Tarkastuksia tehtiin myös lähinnä välituotteille.

Tuontilupia sivutuotteista saaduille tutkimus- ja kaupallisille näytteille myönnettiin yhteensä 30 kappaletta. Valtaosa myönnetyistä tuontiluvista oli luokan 3 sivutuotteille.

3 TOIMINNAN JA TUOTTEIDEN SÄÄNNÖSTENMUKAISUUS

3.1 Todetut puutteet ja niiden yleisyys

Sivutuotealalla on hyvin erityyppisiä laitoksia ja toimijoita ja siten myös todetut puutteet vaihtelevat paljon. Laitostarkastuksilla omavalvontasuunnitelmaan liittyvät puutteet ovat yleisiä, samoin kirjanpidossa, kaupallisissa asiakirjoissa, tuoteselosteissa, kuljetusyritysten rekisteröitymisessä ja näytteenottosuunnitelmassa tai sen toteuttamisessa esiintyi puutteita monien toimijoiden kohdalla. Valvontaviranomaiset kirjasiivat havaitsemansa puutteet ja edellytetyt toimenpiteet tarkastuspöytäkirjoihin ja antoivat tarvittaessa määräaikoja puutteiden korjaamiselle.

Keräilyalueella kuolleiden lampaiden ja vuohien hävittäminen säädösten vastaisesti hautaamalla on lammas- ja vuohirekisterin ilmoitusten perusteella samaa luokkaa kuin kahtena edellisenä vuonna eli noin 8–9 %. Merkillepantavaa on, että joillakin lammastiloilla eläimiä ilmoitetaan poikkeuksellisen suurina määrinä kuolleiksi/kotiteurastetuiksi jopa toistuvasti kuukausittain.

3.2 Puutteiden analyysi

Laitosvalvonta

Ruokavirasto teki yhteensä 41 tarkastusta. Puutteita todettiin näissä valvonnoissa yhteensä 62 kappaletta. Puutteista 41 todettiin rehua valmistavissa laitoksissa ja 21 lannoitevalmisteita valmistavissa laitoksissa. Suurin osa havaituista puutteista oli luokan 3 puutteita. Kunnaneläinlääkärit tekivät yhteensä 17 tarkastusta, joilla havaittiin yhteensä kuusi puutetta.

Lannoitevalmisteita valmistavien laitosten hyväksyntään liittyvät asiakirjat ja laitos tarkastetaan ennen kuin laitokselle myönnetään laitoshyväksyntä. Ennen laitoshyväksynnän myöntämistä toiminta laitoksella voi alkaa, mutta laitokselta ei saa luovuttaa lannoitevalmisteita eteenpäin ennen kuin laitos on hyväksytty ja laitoshyväksyntätarkastuksen yhteydessä havaitut luokan 1 ja 2 puutteet on korjattu. Hyväksyntää hakeneiden laitosten puutteita ei ole laskettu puutteiden kokonaismäärään.

Rehuja valmistavat laitokset tarkastetaan ennen toiminnan aloittamista, ja hyväksymistarkastusten yhteydessä edellytetyjen toimenpiteiden toteuttaminen annettuihin määräaikoihin mennessä on hyväksymisen edellytys. Tästä syystä niitä ei katsota varsinaisiksi puutteiksi, eikä niitä ei ole laskettu mukaan puutteiden kokonaismäärään.

Laitosvalvonnassa havaitut, riskiluokaltaan pienemmät puutteet (luokan 3 puutteet) liittyivät omavalvontasuunnitelmiin ja HACCP-järjestelmiin (mm. raaka-aineisiin liitty-

vien vaarojen arvioinnin tarkentaminen), työntekijöiden vastuualueiden määrittämiseen, kaupallisiin asiakirjoihin, sivutuotteiden merkitsemiseen, kirjanpitoon (puhdistus, lämpötilaseuranta, reklamaatiot), varaston kuntoon, tuoteselosteisiin, vuosilmoituksessa annettuihin tietoihin, kuljetusyritysten rekisteröitymiseen ja kuljetusvälineiden merkitsemiseen sekä näytteenottosuunnitelmaan ja sen noudattamiseen. Luokan 3 puutteita todettiin Ruokaviraston rehuvalvonnan sivutuotetoimijoiden tarkastuksissa yhteensä 33 kpl ja lannoitevalmisteita valmistavien toimijoiden tarkastuksissa yhteensä 15 kpl.

Luokan 2 puutteet ovat vakavuudeltaan luokan 3 ja 1 puutteiden välissä. Tällaisia olivat esimerkiksi sivutuotteiden säilyttämiseen liittyvät puutteet, virheelliset sivutuoteluokkamerkinnot, omavalvontasuunnitelmaan ja HACCP-järjestelmään liittyvät merkittävät puutteet, jäljitettävyyteen liittyvät puutteet ja käsittelylaitoksen hygieniaan liittyvät puutteet. Luokan 2 puutteita todettiin Ruokaviraston rehuvalvonnan tarkastuksissa yhteensä 8 kpl. Lannoitevalmisteita valmistavien toimijoiden tarkastuksissa todettiin luokan 2 puutteita 6 kpl ja kunnaneläinlääkäreiden tarkastuksilla 6 kpl.

Vakavia puutteita eli luokan 1 puutteita, joiden vuoksi toiminnasta aiheutuu vaaraa eläinten, ihmisten tai ympäristön turvallisuudelle, ei havaittu lannoitevalmisteita eikä rehua valmistavilla laitoksilla, eikä myöskään kunnaneläinlääkäreiden suorittamilla tarkastuksilla.

Puutteiden lisäksi toimijoille annettiin kehitysehdotuksia. Rehualan sivutuotelaitosten tarkastusten yhteydessä niitä annettiin yhteensä 8 ja lannoitevalmisteita valmistaville laitoksille yhteensä 38.

Ruokaviraston rehuvalvonnan tarkastuksissa todettiin puutteita hieman edellistä vuotta enemmän. Lannoitevalmisteita valmistavien laitosten puutteiden määrä oli samalla tasolla kuin edellisenä vuonna. Lannoitevalmisteita valmistavissa laitoksissa kahdeksassa laitoksessa ei todettu lainkaan puutteita.

Lähes kaikista kotimaisesta valmistuksesta otetuista sivutuoterehunäytteistä (40 kpl) analysoitiin salmonella ja enterobakteerit. Käsitelystä eläinvalkuaisesta tutkittiin lisäksi lainsäädännön edellyttämän GTH-merkkinaineen määrä. Salmonellaa todettiin kahdessa rehuerässä. Kyseisten erien markkinointi kiellettiin ja erät vedettiin pois markkinoilta. Enterobakteerimääristä raaoissa lemmikkieläinten ruoissa huomautettiin 9 näytteeseen liittyen. Sivutuoteasetuksen toimeenpanoasetuksen enterobakteereihin liittyvä raja-arvo on prosessihygieniakriteeri, jota ei enää suoraan sovelleta valmiisiin markkinoilla oleviin raakaruokiin. Näin ollen enterobakteereihin liittyviä raakapakasteiden kieltoja tai markkinoilta poistoja ei tehty. Turkiseläimille tarkoitettuun käsitellyn sivutuotteeseen liittyen huomautettiin todetuista suurista enterobakteerimääristä heti käsittelyprosessin jälkeen otetussa näytteessä. Erä suositeltiin hävitettävän ja toimijalle annettiin toimenpidemääräyksiä käsittelyprosessin toimivuuden varmentamiseksi jatkossa.

Toimijoiden säännöstenvastainen toiminta johtuu osittain tiedon ja ymmärryksen puutteesta sekä resurssien vähyydestä. Esimerkiksi sivutuotteita rehuksi käsittelevillä pienillä toimijoilla ei aina ole riittävästi asiantuntemusta ja resursseja tehokkaiden HACCP-järjestelmien ja laadunvarmistussuunnitelmien laatimiseksi ja/tai noudattamiseksi. Joukossa on myös sellaisia pieniä toimijoita, joille kirjallisen materiaalin tuottaminen aiheuttaa vaikeuksia. Kustannukset rajoittavat myös sellaisia tila- ja laiteinvestointeja, joilla voitaisiin parantaa rehujen hygieenistä laatua ja sitä kautta rehujen turvallisuutta. Osittain todetuissa puutteissa on kuitenkin kyse välinpitämättömyydestä, kustannusten tietoisesta välttelemisestä tai kyvyttömyydestä organisoida toimintaa: säännösten noudattaminen aiheuttaa kustannuksia, vie aikaa ja aiheuttaa vaivaa eikä esimerkiksi vaaranarvioinnin, omavalvonnan, näytteenoton tai kirjanpidon hyötyjä ymmärretä tai haluta ymmärtää. Epäkohtiin puuttumisen lisäksi tarkastuksilla onkin

suuri merkitys myös toimijan ohjaamisen, neuvomisen ja ymmärryksen lisäämisen kannalta.

Kunnaneläinlääkäreiden laitosvalvonta jäi koronarajoitteista johtuen kahdeksaan tilarehustamon valvontaan ja muiden laitosten osalta kahteen polttolaitostarkastukseen, joista toinen oli kaupallinen eläintuhkaamo. Eläintuhkaamon tarkastus oli epäilyyn perustuva. Sen toiminnassa todettiin kolme luokan 2 puutetta; omavalvontasuunnitelma puuttui, lämpömittaria ei ollut kalibroitu ja tuhkaamossa oli poltettu märehitijöiden raatoja ilman hyväksyntää kyseiseen toimintaan. Tilarehustamoiden tarkastuksissa yhdessä kohteessa todettiin kolme luokan 2 puutetta, jotka koskivat sivutuotteiden merkintää, omavalvontasuunnitelman puutteellisuutta ja kaupallisten asiakirjojen säilytystä.

Sivutuotteiden säännöstenvastainen hävittäminen ja käyttö tiloilla

Tiloilla, joilla todetaan laiminlyöntejä sivutuotteiden hävittämisessä tai käytössä, todetaan usein myös laiminlyöntejä eläinten hyvinvoinnissa, eläinten merkinnöissä ja rekisteröinneissä sekä lannan käsittelyssä. Kentältä tulleiden havaintojen mukaan puutteet ovat yleisempiä lopettavilla tiloilla, johtuen todennäköisesti siitä, että investointeja ei enää haluta tehdä. Ongelmana on myös se, että eläimistä ei haluta luopua tukien menettämisen vuoksi, vaikka resursseja eläinten pitämiseen ei olisi. Osassa tapauksista, jossa kuolleita eläimiä ei toimiteta raatokeräilyyn, tarkoitus lienee peitellä suurta kuolleisuutta tai taloudellisen edun tavoittelu kiertämällä raatokeräilyn kustannuksia. Vuonna 2021 poliisi sai valmiiksi laajan lampaiden laittomaan teurastukseen liittyvän esitutinnan. Kyseinen tapaus koski isoa määrää eläimiä ja useiden vuosien ajan jatkunutta toimintaa, jossa epäillään eläinrekisteriin merkityn harhaanjohtamistarkoituksessa eläimiä myydyksi eteenpäin, kotiteurastetuksi tai kuolleeksi. Poliisi tiedotti esitutinnan valmistumisesta ja tapaus on tällä hetkellä syyttäjällä.

TSE-näytteenotto

Märehitijöiden kuoleman ja raatokeräilyn tilauksen välinen aika on paikoin pitkä, mikä etenkin kesäaikaan aiheuttaa TSE-näytteenotossa vaikeuksia. Kesä-elokuussa raatoja pilaantuikin lämpimien säiden takia niin paljon, että sekä vastaanotetuista naudoista että lampaista ja vuohista näytteenottokelvottomia oli enemmän kuin kelvollisia. Näytteitä ei myöskään saatu tulipalon vahingoittamista raadoista, pilaantuneista raadoista eläinsuojelutapauksissa, päättömistä tai murskaantuneista eläimistä eikä tunnistamattomista raadoista.

Haaskatoiminta

Ilmoittamattomat haaskapaikat ja käyttöilmoitusten tekemättä jättäminen johtunevat osin tietämättömyydestä, mutta etenkin käyttöilmoitusten puutteissa myös tekemisen vaivalloisuudesta. Toisaalta ilmoitusten teko etenkin omalla maalla pidettävästä haaskapaikasta pienpetojen metsästystä varten ja vähäisen sivutuotemäärän viennistä haaskalle ei ehkä tunnu toimijasta tarkoituksenmukaiselta. Mahdollista myös on, että maastoon jätettyjen raatojen kohdalla voi kyseessä olla raatokeräilyn kiertäminen, hautaamisesta annettujen säädösten rikkominen tai laittomasta karhun tai muun suurpedon metsästyksestä.

Eläintenpitäjä-, pitopaikka- ja haaskapaikkarekisterin (EPR) sähköisen asioinnin sovellus saatiin jälleen käyttöön 2021 aikana. Tämä mahdollisuus edesauttaa haaskaruokintapaikkojen rekisteröintiä, päivityksiä ja aiempien tietojen muokkaamista huomattavasti. Käyttöilmoitustenkin kohdalla tilanne kohenisi, jos sähköinen ilmoittaminen saataisiin mahdolliseksi.

Puutteista aiheutuvat riskit

Laitostarkastuksilla havaitut puutteet sivutuotteiden merkinnöissä, kuljetusasiakirjoissa ja kirjanpidoissa johtavat sivutuotteiden jäljitettävyyden heikkenemiseen. Puutteet yleisessä hygieniassa ja sivutuotteiden säilytyksessä muodostavat riskin etenkin rehuksi päätyvien sivutuotteiden kohdalla. Puutteet Ruokavirastolle vuosi-ilmoituksissa annetuissa tiedoissa vääristävät tilastoja ja voivat vaikuttaa Ruokavirastossa tehtävään riskinarviointiin. Jos rehualan toimija käyttää rehujen kuljetuksissa toimijaa, joka ei ole rekisteröitynyt rehualan toimijaksi, kuljetusyritys ei välttämättä ymmärrä rehujen kuljettamiseen liittyviä erityispiirteitä esimerkiksi hygieniaan tai kylmäketjuun liittyen.

Puutteet omavalvontasuunnitelmassa ja HACCP-järjestelmässä voivat johtaa virheeliseen riskinarviointiin ja toimenpiteiden kohdentamiseen tuoteturvallisuuden kannalta epäolennaisiin asioihin. Myös puutteet toimijan työntekijöiden vastuualueiden määrittämisessä voi johtaa puutteelliseen tuoteturvallisuuteen. Näytteenotossa havaitut puutteet voivat johtaa siihen, että esimerkiksi salmonella ja muut haitalliset mikrobit tai aineet jäävät toteamatta. Riittämättömien näytteenottosuunnitelmien tai niiden puutteellisen toteutuksen seurauksena toimija ei välttämättä saa todellista kuvaa raaka-aineiden tai valmiiden tuotteiden mikrobiologisesta laadusta. Merkintöjen puutteet voivat aiheuttaa sekaannusta rehujen valmistuksessa tai käytössä. Puutteelliset siivouskäytännöt ja tuotanto- ja varastotilojen huono kunto lisäävät tuhoeläinten ja sitä kautta tautien leviämisen riskiä, sekä voivat etenkin rehujen kohdalla aiheuttaa terveydellisen riskin rehun loppukäytössä. Lannoitteiden osalta puutteellinen raaka-aineiden käsittely, omavalvontaan liittyvän seurannan laiminlyönti sekä rakenteelliset ja toiminnalliset puutteet voivat aiheuttaa valmiiden tuotteiden kontaminaatoriskin ja sitä kautta riskin rehu- ja elintarviketuotannolle.

Raatojen sekä kotiteurastuksen sivutuotteiden hautaaminen eläintiheällä keräilyalueella sisältää riskin ihmisten ja eläinten terveydelle sekä ympäristölle. Hautauspaikan väärä sijainti, valvonnan puute sekä liian lähelle pintaa tapahtuva hautaaminen voivat aiheuttaa mahdollisen taudin leviämisen tai tarttumisen hyönteisten tai muiden eläinten välityksellä. Lisäksi riskinä on pohjaveden saastuminen.

Yksi merkittävä riskitekijä sisältyy lammastiloihin, joilta lammaskätkötietojen perusteella ilmoitetaan lampaita poistetuksi epäuskottavia määriä. Myös nautatiloilla on havaittu sama ilmiö, joskin lammastiloja pienemmässä mittakaavassa. Lampaiden kohdalla ongelmaa pahentaa se, että syntymätilalla eläimiä ei tarvitse rekisteröidä ennen 6 kk ikää. Tämä mahdollistaa sen, että eläimiä ei ilmoiteta raatokeräilyyn, jos ne kuolevat ennen merkintää tai ne voi pitää tilalla rekisteröimättömänä hieman pidempään ja myydä merkittä eteenpäin eloon tai teurastettuna. Jos tilalta myydään kotiteurastetuiksi ilmoitettuja eläimiä elävänä tai teurastettuna ja tarkastamatonta lihaa päätyy näin yleiseen kulutukseen, tarkastamattoman lihan myynnillä/tarjoilulla voidaan aiheuttaa terveysvaaraa. Eläinten jäljitettävyyden katoaminen voi tautitilanteessa haitata epidemiologisen selvityksen tekemistä ratkaisevasti.

Kun raatokeräilyyn tilaaminen viivästyy tai jää tekemättä, pihapiirissä lojuva raato houkuttelee niin tuho- kuin petoeläimiäkin pihapiiriin. Vastaavasti hautaamaton raato maastossa houkuttelee suurpetoja siirtymään alueelle, mikä aiheuttaa mahdollisesti vaaraa lähialueen asukkaille ja metsässä liikkuville ihmiselle. Kummassakin edellä mainitussa tapauksessa TSE-näytteenotto käsittelylaitoksella jää näistä raadoista tekemättä. Pienmärehittäjien kohdalla huolestuttavaa on lisäksi osalla toimijoista suuri kadonneiksi ilmoitettujen eläinten määrä. Näytteiden saanti olisi erittäin tärkeää paitsi tautiseurannan vuoksi myös siksi, että Suomen luokitus mitättömän alhaisen klassisen scrapie-riskin maana säilyisi.

Haaskatoiminnan kuukausittain edellytetyjen käyttöilmoitusten puutteesta ja siitä, ettei kaikista aluehallintovirastoista toimiteta vuosittaisia koontitietoja Ruokavirastoon

seuraa, että kunnaneläinlääkäreiden on mahdotonta kontrolloida alueensa haaskoille päätyvän aineksen määrää ja laatua eikä Ruokavirastolle muodostu käsitystä sivutuotteiden haaskakäytöstä valtakunnallisesti.

4 AUDITOINNIT JA MUU SAATU PALAUTE

DG SANTE:n suorittamat tarkastukset

Komissio suoritti 22.3.–20.4.2021 sivutuotevalvonnan auditoinnin DG(SANTE) 2021–7204. Auditointi toteutettiin Covid-19 rajoituksista johtuen etäauditointina. Auditoinnin lopputuloksena Suomi sai kolme suositusta:

1. Varmistetaan, että alueet luokitellaan syrjäisiksi alueiksi vain, jos ne vaaditun riskinarvioinnin jälkeen täyttävät unionin lainsäädännössä asetetut kriteerit.
2. Varmistetaan, että turkiseläinten lajinsisäistä kierrätystä tapahtuu ainoastaan tiloilla, jotka toimivaltainen viranomais on rekisteröinyt tätä tarkoitusta varten.
3. Varmistetaan, että eläimistä saatavien sivutuotteiden hautaaminen syrjäisillä alueilla ei aiheuta riskejä ympäristölle eikä etenään pohjavedelle.

Kaikki suositukset saatiin suljettua syksyyn 2021 mennessä. Komission julkaisema auditointiraportti ja Suomen vastaukset suosituksiin löytyvät komission sivulta https://ec.europa.eu/food/audits-analysis/audit_reports/details.cfm?rep_id=4378.

Auditoinnit

Ruokavirasto ei tehnyt sivutuotteisiin liittyviä ohjaus- ja arviointikäyntejä.

5 ENNALTAEHKÄISEVÄT JA KORJAAVAT TOIMENPITEET

5.1 Toimijoiden säädösten tuntemuksen varmistaminen

Säännölliset tarkastukset ja niiden kohdentaminen riskiperusteisesti parantavat toimijoiden lainsäädännön tuntemusta ja vaatimusten noudattamista sekä lisäävät molempinpuolista ymmärrystä. Valvontaviranomaisia kouluttamalla on pyritty välittämään ajankohtaista tietoa säädöksistä ja niiden sisällöstä myös toimijoille. Aluehallintovirastot ovat kouluttaneet kunnaneläinlääkäreitä, valvontaeläinlääkäreitä ja valmiuseläinlääkäreitä työnohjauspäivillä. Lisäksi aluehallintovirastoille ja niistä edelleen kunnaneläinlääkäreille on lähetetty tietoa ajankohtaisista asioista sähköpostitse. Eläinlääkärit ovat välittäneet tietoa säädöksistä ja niissä tapahtuvista muutoksista toimijoille.

Uusia, toimijoille suunnattuja ohjeita laadittiin ja internet-sivuja päivitettiin. Tarkempi kuvaus on esitetty kappaleessa 5.3. Päivittäisellä valvojien ja toimijoiden henkilökohtaisella ohjaamisella ja neuvomisella puhelimitse ja sähköpostitse on suuri merkitys etenkin uusien toimijoiden ja valvojien kohdalla. Sekä valvojille että toimijoille on aktiivisesti viestitetty mahdollisuudesta olla yhteydessä keskusviranomaiseen.

5.2 Toimijoille annetut seuraamukset ja puutteiden korjaamistoimenpiteiden varmistaminen

Useimmissa tapauksissa laitosvalvonnassa todettujen puutteiden korjaaminen todennettiin toimijan lähettämän selvityksen perusteella. Tarpeen vaatiessa valtuutettu tarkastaja tai paikallinen valvovaviranomainen, kuten kunnaneläinlääkäri tai tarkastus-

eläinlääkäri, voi tarkastaa yksittäiset korjaavat toimenpiteet paikan päällä. Korjaavat toimenpiteet tarkastettiin kuitenkin viimeistään seuraavan tarkastuskäynnin yhteydessä. Tarkastuskäyntejä lisättiin, jos toiminnassa todettiin paljon puutteita tai ne olivat luonteeltaan vakavia. Yhtään rekisteröintiä tai hyväksyntää ei tarkastuksissa todettujen puutteiden perusteella peruutettu.

Tilavalvontojen lisäksi sivutuoterikkomuksia paljastui raatokeräilyn ja yksityisten ihmisten ilmoitusten kautta. Tyypilliset ilmoituksen koskivat maastosta tai tilan alueelta löytyneitä raatoja ja epäilyttäviä haaskapaikkoja. Niissä tapauksissa, joissa puutteet todettiin vähäisiksi, annettiin tuottajalle neuvontaa tai kehoitus muuttaa toimintatapaansa. Silloin, jos toiminnassa todettujen puutteiden katsottiin aiheuttavan vaaraa eläinten tai ihmisten terveydelle, tai ympäristölle, annettiin tuottajalle määräys tilanteen korjaamisesta. Nämä tapaukset menivät yleensä poliisille tiedoksi, ja tarvittaessa kunnaneläinlääkäri teki myös asiasta poliisille tutkintapyyntöä. Mikäli toimijalle jouduttiin antamaan määräys raatojen toimittamisesta käsittelylaitokseen, toimija menetti raatokeräilyn valtion tukiosuuden. Näitä tapauksia ei ollut paljon, vaan selvästi yleisin syy tuen menetykseen oli raatokeräilyyn toimitettu tunnistamaton märehäntäjä. Ruokaviraston tekemät tutkintapyyntö koskivat laajempia tapauksia, joissa tuottajaa epäiltiin rikkomuksista usealla eri lainsäädäntösektorilla. Lisäksi Ruokavirasto antoi poliisille lausunnon useammasta poliisilla tutkinnassa olleesta tapauksesta.

Vuonna 2021 Ruokavirasto teki yhden tutkintapyyntö sivutuoteasetuksen mukaisesti rekisteröidystä sivutuotetoimijasta. Tapauksen esitutkinta on tämän raportin valmistumisen aikaan vielä kesken.

5.3 Valvontajärjestelmään liittyvät korjaavat toimenpiteet

Sivutuotevalvonnan internet-sivuja päivitetään jatkuvasti ja tarpeen mukaan luodaan uusia sivuja. Toimijoiden ohjauksessa pyritään käyttämään enenevässä määrin viraston nettisivuja (ei erillisellä ohjeella) ja valvojien ohjauksessa Pikanttia. Muuta ohjeistusta ja neuvontaa on annettu puhelimitse, sähköpostitse, paikan päällä sekä erilaisen koulutustilaisuuksien muodossa. Sähköpostitse ja puhelimitse tapahtuvaa ohjausta ja neuvontaa annetaan päivittäin sekä valvojille että toimijoille. Lisäksi tehdään tiedotteita ajankohtaisista asioista. Vuonna 2021 tehtiin yksi tiedote, joka liittyi sivutuotteiden rehukäyttöön. Sivutuotteiden rehukäyttöön tuli valvontavuoden aikana merkittävä muutos lainsäädännössä, kun TSE-asetuksen 999/2001 muutoksella sallittiin tiettyjen maaeläinperäisten käsiteltyjen eläinvalkuaisten käyttö sikojen ja siipikarjan ruokinnassa. Lakimuutos on edellyttänyt uusien ohjeistuksien laatimista.

Korona-pandemian vuoksi vuonna 2021 ei järjestetty paikan päällä pidettäviä koulutuksia vaan koulutukset pidettiin kokonaan etäyhteyksin. Läänineläinlääkäreitä koulutettiin Ruokavirasto-AVI-neuvottelupäivillä ja eläinlääkäriopiskelijoille pidettiin luentoja sivutuoteasioista osana eläinlääketieteellisen tiedekunnan opetusta. Syksyllä 2021 järjestettiin kunnan- ja läänineläinlääkäreille suunnattu sivutuotevalvontapäivä. Teurastamokäynneillä tavoitettiin sekä laitoksissa sivutuotteiden parissa työskentelevää henkilöstöä että tarkastuseläinlääkäreitä.

6 TOIMINNAN RESURSSIT

Ruokavirasto vastaa sivutuotelainsäädännön toimeenpanotehtävien johtamisesta, ohjaamisesta, kehittämisestä ja koulutuksesta sekä valvoo itse osaa sivutuotetoimijoista. Päätyönään sivutuotteiden kanssa sivutuoteprosessissa on aiemmin työskennellyt kaksi henkilöä ja lisäksi sivutuotevalvonta liittyy muissa yksiköissä ja jaostoissa arviolta viiden henkilön tehtäviin. Uuden sivutuoteviran perustamisen ja täytön keväällä 2021 oli tarkoitus parantaa sivutuotevalvonnan resursseja. Kuitenkin lomista ja yhden

henkilön eläköitymisestä aiheutuneista muutoksista johtuen lähes koko vuosi toimittiin kahden henkilötyövuoden resurssilla.

Kunnaneläinlääkärien tehtäväkenttään liittyviä sivutuotevalvonnan tehtäviä on arviolta noin 150–200 kunnan alueella, joten valvontatehtävät työllistävät jossain määrin vastaavaa määrään kunnaneläinlääkäreitä. Osa kunnaneläinlääkäreistä on yksinomaan valvontatehtäviin keskittyneitä valvontaeläinlääkäreitä. Sivutuotevalvonnan ohjaus- ja koordinoituntehtävät on yleensä keskitetty AVI:ssa yhdelle läänineläinlääkärille. Se, paljonko sivutuotevalvonta tosiasiallisesti vie AVI:n tai kunnan valvontaviranomaisten henkilötyövuosia, vaihtelee suuresti eri alueiden välillä riippuen alueella sijaitsevien sivutuotealan toimijoiden määrästä.

Teurastamoissa ja pienteurastamoissa sekä niiden yhteydessä toimivissa leikkaamoissa ja laitoksissa valvontatehtävät kuuluvat Ruokaviraston tarkastuseläinlääkärille. Kunnaneläinlääkärit sekä kunnan elintarvikevalvontaviranomaiset hoitavat hyväksytyjen ja rekisteröityjen elintarvikehuoneistojen valvontaa. Lisäksi Lapin aluehallintovirastoille kuuluu poroteurastamoiden hyväksyntä ja valvonta. Valvontaan tarvittava aika riippuu alueella sijaitsevien elintarvikevalvontakohteiden määrästä ja tyypistä.

Ruokavirasto voi käyttää valvonnassa apunaan kirjallisesti valtuuttamiaan tarkastajia, jotka toimivat tehtävässään Ruokaviraston valvonnassa. He voivat tehdä Ruokaviraston pyynnöstä viranomaisvalvontaa varten tarvittavia tarkastuksia, selvityksiä ja ottaa näytteitä. Näiden tarkastusten ja näytteenoton perusteella tehtävät hallinnolliset päätökset tekee Ruokavirasto. Sivutuotevalvontaan liittyvään näytteenottoon on koulutettu noin 10 valtuutettua tarkastajaa, joista osa voi tehdä myös tarkastuksia.

Sivutuotevalvontaan on varattu Ruokavirastossa yhteensä noin 4,5 henkilötyövuotta. Täyttämättömät läänin-, kunnan- ja valvontaeläinlääkäreiden virat hankaloittavat joillain alueilla sivutuotevalvonnan toteutumista. Sivutuotevalvonnan toimeenpanon resurssien arviointi on haastavaa, koska tehtävä on jaettu monelle sellaiselle taholle, joiden työpanoksesta vain osa kuluu sivutuotevalvontaan.

7 MUUTOKSET SEURAAVIEN VUOSIEN TOIMINTAAN

Ruokaviraston sivutuotevalvontasuunnitelman laatiminen laitosvalvonnan konkreettisenä valvontakohdelistana on selkeyttänyt kunnaneläinlääkäreiden valvontavelvoitetta, ja valvontakohdelistan laatimista on siten tarkoituksenmukaista jatkaa. Kuljetusliikkeiden ja välittäjien valvonta on tarpeen huomioida suunnitelmassa tulevina vuosina.

Valvontasuunnitelmissa tulee jatkossa harkita kunnaneläinlääkärien sivutuotevalvontaresurssien kohdentamista entistä enemmän tilojen valvontaan, mukaan lukien sikatilat, joiden sivutuotevalvonta on ollut toistaiseksi kovin vähäistä. Resurssija tilavalvontoihin voitaisiin saada esimerkiksi harventamalla haaskapaikka- ja polttolaitosvalvontaa.

Puutteet sivutuotteiden käsittelyssä ja hävittämisessä ovat hyvin usein merkinä tilan muistakin ongelmista kuten eläinten hyvinvoinnissa tai merkinässä ja rekisteröinnissä, mutta myös toisin päin. Kaikki todetut puutteet ja havainnot eivät tule Ruokaviraston eikä AVI:n tietoon, etenkin silloin kun ne havaitaan jonkin muu sektorin valvonnan yhteydessä ja kirjataan sen valvonnan tarkastuskertomukseen. Jälkikäteen tarkastuskertomuksia, joihin on kirjattu sivutuotehavainnot, on lähes mahdotonta löytää massasta. Olisi hyvä kehittää toimintamalli, jolla sivutuotehavainnot saataisiin poimitua tarkastuskertomuksista erilleen.

Edellisen vuoden tapaan vain Honkajoki Oy haki valtionavustusta raatokeräilytoimintaan vuodelle 2021. Raatokeräilyn tukiosuudet pysyivät ennallaan.

Raatokeräilyn kautta käsittelylaitoksiin päätyvien raatojen määrää pyritään arvioimaan vuosittain raatokeräilyn valtionavustuksen määrittämiseksi. Kerättävien sikojen, siipikarjan ja lampaiden määrät näyttäisivät rekisteritietojen perusteella olevan lievässä nousussa ja nautojen määrät laskussa. Raatokeräilyn piirissä olevien nautatilojen määrä on laskenut jonkin verran ja lammastilojen määrä on kasvanut. Sika- ja siipikarjatilojen määrässä ei sen sijaan ole suurtakaan muutosta.

Tietojärjestelmien ja valvonnan tulosten raportoinnin kehittäminen on ensiarvoisen tärkeää, koska luotettava perustieto valvonnan toteutumisesta ja tuloksista luo pohjan riskiperusteiselle valvonnan suunnittelulle, sen kehittämiseksi ja valvonnan entistä paremmalle kohdentamiselle. Ruokaviraston suunnitelmissa on aloittaa sivutuotevalvonnan tietojärjestelmän esiselvitys syksyllä 2023.